

PRIPOMBE K »ANTROPOLOŠKI TRADICIJI NA SLOVENSKEM«

Vilko Novak

264

Nisem zagrešil napake, ko sem hoté zapisal nekoliko spremenjeni naslov članka Z. Šmitka in B. Jezernika iz prejšnjega letnika Etnologa. Njun nad črto neumljivo dosledno pisani »na slovenskem« (tako tiskajo v Zagrebu slovenske naslove razprav!) sem kajpada sprémenil v edino pravilno »Slovenskem«, prvo črko v naslovu pa iz vélike v malo začetnico, ker hočem zapisati nekaj pripomb ne le k članku, marveč tudi k stvári, ki jo leta obravnava. Po moje zelo površno in faktografsko s hudimi napakami. Naj takoj povem, da mi ne gre za drugod že davno razčiščene pojme »etnologija, antropologija« in podobne, moram le povedati, da mnoge trditve ne držijo in bodo zavajale bravce doma in drugod. Težko je sicer na kratko popraviti vse, kar bi bilo treba pojasniti širše.

Že prvi stavek je dvomljiv: kakšna *antropologija* in kje? In če povežemo v prvem stavku imenovano »kulturno antropologijo« z drugim stavkom, kjer sploh nikakor ni imenovana, ostane nejasno, kakšna antropologija »je bila... eden izmed študijskih predmetov na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo (profesor Božo Škerlj)«. Moram povedati, da ne bom iskal nikakršne »literature« in drugih virov, da bi podprl svoje trditve, marveč bom navajal po spominu in splošnem védenju, poišče pa si naj vsakdo sam natančnejša pojasnila. Prof. Božu Škerlju (1904-1961) je narejena velika krivica s tem, da prvič ni tu povedano, da je on predaval in v spisih obravnaval predvsem, na začetku pa zgolj fizično antropologijo, ne pa kulturne ali socialne antropologije. To kažejo že naslovi njegovih razprav (v tujih jezikih in slovenščini) ter knjig: Človek (1934), Izvor in razvoj človeka (1946, 1947), Splošna antropologija, O človeških rasah itn. (Gl. Slovenski biografski leksikon!) Poglejte si tudi naslove nemških, angleških (ameriških) in drugih časopisov, kjer je objavljal. Šele pozneje, delno vzpodbujen po dejstvu, da prof. N. Županič ni nikoli samostojno predaval o neevropskih ljudstvih in splošni etnologiji (razen z branjem Ehrlicha iz Etnolog III), delno pa po svojem bivanju v ZDA, Angliji itd. 1952-3 (1957 ponovno v ZDA), je začel predavati o etnoloških temah, kulturno antropologijo, kar je delno objavil v knjigah Ljudstva brez kovin (1962) in Misleči dvonožec (1963). Ta predavanja so obiskovali tudi študenti etnologije. Drugič je B. Škerlju narejena krivica s trditvijo na str. 266 obravnavanega članka: »Niko Županič je bil prvi slovenski akademski antropolog«. Kaj ta nedoločeni izraz »akademski« pomeni? Ali to, da je Ž. študij antropol(ogije)... nadaljeval 1904-5 na univ. v Münchnu (prof. J. Ranke), Zürichu (prof. O. Schläginhaufen) in Baslu (prof. J. Kollmann) (moj članek v SBL)? Ker diplome po enem letu študija na treh univerzah pač ni mogel dobiti (nikjer ni podatkov o značaju in trajanju

tega študija), torej ni dobil »akademskega naslova« na podlagi izpitov, trditev ne velja. In prav Županič je ostro ločil fizično antropologijo, ki jo je sam gojil v prvih desetletjih svojega javnega delovanja, kar mi je prizadeto povedal tudi npr. prav ob Škerljevi oznaki, da je zgodovinar itn., ni pa Š. poudaril njegovega prvenstva v antropologiji (v knjižici Človek, ki jo je m. dr. Ž. tudi bral študentom kot »svoje« predavanje, kar je Škerlj vedel...). Več o Ž. pozneje.

Čeprav ne vemo, kakšno spričevalo (ali diplomo?) o svojem študiju antropologije (seveda fizične) pri prof. J. Matiecki v Pragi 1926-27, po diplomi iz biologije) je dobil, dovolj je poudariti, da se je B. Škerlj 1933 habilitiral kot priv. docent za antropologijo na Univerzi v Ljubljani in s tem - postal pač prvi slovenski akademski antropolog. Izr. prof. je postal 1946. To so preprosta dejstva, mimo katerih ne more nihče z drugačnimi trditvami.

Članek ne pove, kdo med »slovenskimi strokovnjaki« (katere stroke?!) ima etnologijo »za nacionalno vedo par exelence, antropologij/o/ (pa za) študij drugih, predvsem neevropskih ljudstev in kultur« (259). Po smislu naslednjega stavka bi sklepal, da sem to tudi jaz, še več: začetnik tega zla! Piše namreč: »Po Vilku Novaku je (slovenska) etnologija veda o (slovenski) ljudski kulturi« (po Raziskovalcih... 367-368). Tako navajanje mojih besed in misli je docela napačno. Na teh straneh najdemo zapisano: »znanost o ljudskem življenju« (367, pa ne kot definicijo!) in »raziskovanje ljudske kulture« (368) in - to ni moja edina oznaka etnologije. Kriv bi naj bil tudi s svojim »stališčem« tega, da »v vseh obstoječih pregledih zgodovine slovenske etnologije... zamenjamo imena piscev, ki obravnavajo neslovenska ljudstva in kulture«. No, kaj sem sam pisal tudi o takih »piscih«, avtorjema članka menda noče biti znano ali vsaj priznано.

Ne moremo zgubljati besed o vsem sledečem o razliki med antropologijo in etnologijo, o čemer sem dovolj obširno nekoč predaval svojim študentom v obliki pregleda zgodovinskega razvoja etnologije in - če hočete - tudi antropologije, pa ne le »na Kranjskem«, marveč v vsej Evropi in Ameriki (vsaj nekoliko). Tam smo mogli videti, da po svetu niso mislili tako, kot menita pisca obravnavanega članka; da so mislili in imenovali svojo stroko zelo različno in to tudi utemeljevali. Takih zaostalih krivcev nas je vsaj v današnji Evropi kar precej, o čemer sem posebej predaval v pregledu etnologije v Evropi. Da bi bila pisca navedla vsaj misli našega Boža Škerlja, ki sta ga na začetku sicer imenovala - bilo bi kar zanimivo in za marsikoga poučno.

Da nisem našel milosti v učenem pregledu znanih in neznanih imen iz prejšnjih stoletij, ki naj bi jih bili pregledi slovenske etnologije (= o Slovencih) prezrli, in da moji spisi o Baragi, Pircu, Hacquetu itn. niso našli skromnega mesteca v opombah, mi je razumljivo ter značilno za nekatere »odkritelje«. Želim vprašati le, ali se je na zadnji strani članka obravnavani L. Ehrlich imel za antropologa in kaj pomenijo besede in čigave so - Ehrlichove ali obeh piscev?! - : »Etnologijo je pojmoval dokaj široko, v obsegu, ki se praktično (recimo pravilno: dejansko; za pomen: praktično glej vse slovarje tujk) izenačuje s kulturno ali socialno antropologijo« (str. 266). Quod erat demonstrandum! Kdo med nami, ki smo na proskripcijskem seznamu krivo mislečih, pa trdi drugače?! In je to dokaz, da sodi tudi L. Ehrlich v »antropološko tradicijo« na Slovenskem?! Glede na stilistiko pa vprašam, kaj pomeni kar dvakrat v istem stavku beseda »sicer«: »je sicer najtesneje sodeloval...« - ali: kljub temu? - in: »je tudi sicer delal na področju...« - kakor da je že prej ali neke drugod?!

Zakaj neki pisca članka ne navajata naravnost, s citatom Ehrlichovih besed v razpravi, ki mu jo je Etnolog (v uredništvu v članku neposredno za njim obravnavanega

N. Županiča) objavil v svojem tretjem letniku in sicer tako enkratno nerodno v slovenski znanstveni publicistiki, da je pod naslovom razprave: Razvoj etnologije in njene metode v zadnjih desetletjih - naveden njen avtor takole: »Prof. univ. dr. L. E.« - kar je potem na vseh sledečih levih straneh razprave nad črto razrešeno v: »Dr. L. Ehrlich«? Ehrlich (kot eden bistvenih sestavnih delov ali zastopnikov »antropološke tradicije« pri nas) piše že v prvem razprto tiskanem stavku: »Etnologija je veda o kulturi primitivnih ali nepismenih narodov«. In četrti njegov stavek se glasi: »Etnologija je potemtakem kulturna zgodovina primitivnih narodov« (Etnolog III, 114). Ko našteje »dele etnologije«, piše na sledeči 115. strani: »Sorodne vede so:

»Antropologija proučuje fizično stran človeka, morfologijo telesa (odtod ime: fizična antropologija...« In na koncu tega poglavja: »Angleži rabijo izraz: physical anthropology za antropologijo, cultural anthropology (vse razprto pri L.E.) za etnologijo« (115). To je pač tisti stavek, ki je mišljen v članku Ž-J na koncu odstavka o L.E. Zato želim, da pride tudi moje ime v seznam tistih, ki sodijo v »antropološko tradicijo na Slovenskem«, ker sem to trditev nekajkrat zapisal in še večkrat izrekel. Ehrlich pa se kljub svojemu študiju »na antropologiji« v Oxfordu ni imel za antropologa, če je govoril ali pisal slovenski, saj se je v SBL označil kot »teolog in etnolog«. On je skoraj gotovo prvi, ki je imel - pač po W. Schmidtu, po katerem je povzel svojo razpravo - etnologijo za vedo o kulturi »primitivnih narodov«. Njemu je sledil R. Ložar v svojem uvodnem spisu v Narodopisje Slovencev I. Koga pomembnejšega pa ne poznam v tej vrsti.

Pustimo globoka razmišljanja o razliki med etnologijo in antropologijo (pisca sta pozabila tudi na filozofe in teologe, ki tudi govorijo o neki svoji antropologiji!), pa se ozrimo po koncu članka, ki je namenjen na neki način N. Županiču. Njegov prvi stavek smo že ovrgli, k ostalemu pa naj pripomnimo le še: zakaj navaja članek le Ž. razpravo o kosovskih Čerkezih, nobene pa o Slovencih? In kar nekaj vrst nameni njegovemu predavanju o rasni estetiki, kot da je to eno najpomembnejših dognanj ali dejanj v »antropološki tradiciji na Slovenskem«? Pa še zadnji stavek: »Županič je leta 1940 postal prvi profesor na Filozofski fakulteti v Ljubljani na (!) tedanjem seminarju za etnografijo, ki je kasneje prerasel v samostojen oddelek«. Kot njegov naslednik in prej sedem let asistent (od 1948 do 1955) moram povedati, da je v tem stavku toliko neresnic, kakor trditev. Županič je postal redni profesor za *etnologijo* - tega v stavku ni - in če je v njegovem dekretu omenjen kak seminar - videl ga nisem -, prvič ne »na« seminarju, marveč v in takega seminarja ni bilo, ker se je imenoval: za etnologijo z etnografijo, kakor so se imenovalе vse znanstveno-učne enote na filozofski fakulteti do ne vem katerega leta, ko so jih preimenovali - kot v vsej tedanji državi - v oddelke. Torej prvotni seminar nič ni »prerasel«, kot noben drug na isti fakulteti ni prerasel. Oglejte si najprej podatke o tem na dekanatu in si nič ne izmišljajte s kakimi »velikimi« sklepi.